

NATUURHISTORISCH

MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. Mederedacteuren: Jos. Cremers, Hertogsingel 10, Maastricht; F. J. H. M. Eyck, Beek (L.); J. Pagnier, Alexander Battalaan, Maastricht.
 Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Maastricht. Tel. 45.

Versijnt Vrijdags voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

NHOUD: Aankondiging der Maandelijksche Vergadering in December. — Nieuw lid. — Verslag Maand. Verg. 5 November. — H. Dettmer S. J., Neue Cynipiden aus den Niederlanden II. — H. Schmitz S. J., Mitteilungen über allerlei Phoriden (vervolg). — P. Hens, Avifauna van Limburg (vervolg).

Atelier REMBRANDT

Groote Staat 46, Maastricht.

∴ Speciaal adres voor het ∴
vervaardigen van Foto's voor
wetenschappelijke doeleinden,
zooals het fotografeeren van
insecten, mineralen, bloemen,
enz. enz. — — — — —

Prijscourant op aanvraag.

Grand Hôtel „Du Lévrier et de L'Aigle Noir”,

Boschstraat 76, Maastricht.

Centrale verwarming.

Stroomend water op alle kamers.

Diners à prix fixe
van 5-7¹/₂ uur.

APARTE ZALEN

voor groote en kleine

GEZELSCHAPPEN.

Auto-garage in 't Hôtel.

„DE NEDERMAAS”

LIMBURGSCH GEILLUSTREERD MAANDBLAD.

Verschenen is het 4e nummer van den 2^{en} Jaargang.

INHOUD:

VERZEN VAN LIMBURGERS. — LIMBURGSCH E PORTRETTEK.
UIT LIMBURG'S NOORDEN. — LIMBURG'S ONDERWIJS. — UIT
DE OMGEVING VAN ROERMOND. — GEDENKWAARDIGE
LIMBURGERS. — HET HAONSJE VAN DEN TOREN. —
LIMBURGSCH E BOEKEN. — — — — — — — — —

Vraagt proefexemplaar: Bouillonstraat 6,
of aan de Drukkerij voorh. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9.

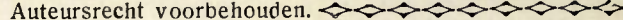
Prijs per aflevering fl. 0.40 — per Jaargang franco per post fl. 4.— bij
vooruitbetaling, (voor buitenland verhoogd met porto).

Voor conditiën omtrent het plaatsen van
advertentiën op den omslag van dit
MAANDBLAD
zich uitsluitend te wenden tot de
Drukkerij voorh. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9.

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. Mederedacteurs: Jos. Cremers, Hertogsingel 10, Maastricht; F. J. H. M. Eyck, Beek (L.); J. Pagnier, Alexander Battalaan, Maastricht.
Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Maastricht. Tel. 45.

Verschijnt **Vrijdags** voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging der Maandelijksche Vergadering in December. — Nieuw lid. — Verslag Maand. Verg. 5 November. — H. Dettmer S. J., Neue Cynipiden aus den Niederlanden II. — H. Schmitz S. J., Mitteilungen über allerlei Phoriden (vervolg). — P. Hens, Avifauna van Limburg (vervolg).

Bij gelegenheid van de **Maandelijksche Vergadering** in December (op **WOENSDAG 3 DECEMBER** e.k. in het Natuurhistorisch Museum, precies om 6 uur n.m.) zal Burgemeester **P. Hens** van **Valkenburg** eene lezing met lichtbeelden houden over **HET TREKKEN DER VOGELS.**

NIEUW LID.

J. van Aubel, Oeverwal, Maastricht.

VERSLAG DER MAANDEL. VERGADERING VAN 5 NOVEMBER II.

Aanwezig de Heeren: Rector Jos. Cremers, Ligtenberg, P. Hens, A. Kengen, v. Rummelen, J. Pagnier, L. Keuller, C. Idzerda, L. Leysen, Korting, Br. Bertrandus, Br. Theodorik, Fr. Paulussen, F. Bouchoms, Ed. Nyst, W. de Backer, J. Maessen, Dr. v. d. Meer, Dr. Beckers, F. Kurris, Lücker, G. H. Waage.

Om ongeveer 6 uur opent de voorzitter met een welkomswoord de vergadering en verleent 't woord aan den heer **v. Rummelen**, die een voorloopige mededeeling doet over de **Stratigraphie van het Limburgsche Krijt**. Het Maastrichtsch krijt, aldus spreker, bestaat in de omgeving van Maastricht en Valkenburg uit zachte tufkrijtlagen, afwisselend met hardere tauw- en heertbanken, die aangegeven worden met de symbolen Md., Mc., en Mb. Aan de basis ligt het zoogenaamde coprolithenlaagje, van enkele centimeters dikte, het Ma.

Algemeen wordt aangenomen, dat dit coprolithenlaagje het equivalent is van het Kunrader krijt, hetwelk bestaat uit harde kalksteen en zachte tusschenbanken ter dikte van circa 100 M. De westelijke grens van het Kunrader krijt

was tot heden bekend tot bij den Schaasberg, in den Dölkesberg. Uit boringen, verricht voor de aarding van de overlandlijn van Staatsmijn Emma naar Maastricht, werden aanduidingen van een meer westelijke verbreiding tot bij Amby gevonden.

Bij het zoeken naar een winplaats van zuiver drinkwater voor de Gemeentewaterleiding der stad Maastricht, werden deze aanduidingen bevestigd. Onder een laag tufkrijt met vuursteenbanken ter dikte van circa 12 M., (\pm 26 M. onder maaiveld) werd Kunrader Kalksteen getroffen met een minimumdikte van 25 M. Het coprolithenlaagje ligt bij Lichtenberg op \pm 52 M. + A. P. De bovenkant van het Kunrader krijt in de waterleidingboring bij Amby ligt op 28 M. + A. P., of 24 M. dieper dan het Coprolithenlaagje bij Lichtenberg, terwijl de basis bij Amby nog beneden 3 M. + A. P. gelegen is.

Deze groote verschillen in ligging en dikte op een afstand van slechts 4,5 K.M. doen terecht twijfelen aan de juistheid van de gelijkstelling, dat het coprolithenlaagje het equivalent zoude zijn van het Kunrader krijt.

Bovendien komt midden in het kalksteenmassief nog een tufkrijt-eiland voor bij het station Klimmen-Ransdaal, waarvan de grootte nog niet juist bekend is, terwijl in het kalksteenprofiel in de omgeving van Kunrade een Bryozoënlage aanwezig is, zoowel boven als onder in het profiel. Een en ander wijst erop, dat de stratigraphische indeeling van het bovenste krijt dringend herziening behoeft. Meer feitenmateriaal zal daarvoor echter noodig zijn.

Spreker meende daarom deze mededeeling niet achterwege te mogen laten, opdat zij die thans het krijt bestudeeren, hiermede rekening kunnen houden.

De heer **Keuller** merkte in verband met 't voorgaande op, dat 't verschil in hoogte tusschen 't coprolithenlaagje bij St. Pieter en 't Kunrader krijt bij Amby verklaart kan wor-

den door een breuk aan te nemen. 't Verschil in dikte is echter een bezwaar. Kan een laag over zoo'n korte afstand „auskeilen“?

Of 't verschil in aantal gevonden Sauriërs in 't Oosten en Westen zou wijzen op een „auskeilen“ naar 't Oosten, zooals Ubachs meende te mogen concludeeren, betwijfelt de heer v. Rummelen sterk, daar hij 't verschil in aantal meer toeschrijft aan een onvolledig onderzoek.

De heer Hens overhandigt den voorzitter hierna eenige steenen, waaronder een klappersteen en vraagt naar de ontstaanswijze hiervan. De heer v. Rummelen zegt, dat over 't ontstaan van klappersteenen meerdere hypothesen zijn, die hij gezamenlijk zal bespreken op een der volgende vergaderingen.

Rector Cremers, nu 't woord nemend, toont eenige fossiele beenderen en gesteenten uit de kleigroeve v. Canoy Herfkens bij Venlo, zeer goed verzameld door den heer Wielerders te Venlo. Bijzondere belangstelling trekken eenige beenstukken van *Trogontherium*, een groote beversoort, alle gedetermineerd door Mej. Dr. A. Schreuder te Amsterdam. Prof. Dubois beschreef voor 't eerst een dergelijke vondst, eveneens uit de klei van Tegelen. Hierna circuleert een foto van de reconstructie van de *Pithecanthropus erectus*, zooals deze zich bevindt in 't kabinet van den vinder Prof. Dubois.

De heer Keuller bespreekt hierna 't polarisatiemicroscop en 't principe van polarisatie, terwijl hij tevens eenige slijpplaatjes onder 't microscop laat zien.

Mededeelingen op entomologisch gebied doet de heer Lückner. In de omgeving van Roermond vond spreker in 1921 exemplaren van *Agrotus puta*, die vermeld werden voor te komen in België en Engeland. Na '21 vond hij geen exemplaren meer. In 1923 werd op heide aangetroffen *Agrotus sobrina*. In Maart werden op een doornhaag honderden exemplaren gevonden van *Bapta pictoria* die aangegeven is als zeldzaam in Europa. Regelmatig werden exemplaren van *Hadena funerea* gevangen.

Met een woord tot opwekking, vooral tot de jongeren, om de entomologie van Limburg weer flink aan te vatten, sluit de voorzitter om ongeveer half negen de Novembervergadering.

NEUE CYNIPIDEN AUS DEN NIEDERLANDEN II.

von

H. Dettmer, Slagharen (O.).

Gattung PERICLISTUS Förster.

1. *P. spinosissimae* spec. nov.

Ich gebe nur die Unterschiede von *P. caninae* Hartig.

Fühler ausnahmslos braunschwarz, selten beim ♂ am 3. Glied ein rötlicher Schimmer. Parapsidenfurchen hinten eigentlich nur ange-

deutet, zuweilen durch einen eingedrückten, breiten, glatten Fleck. Flügelschuppe schwarz. Streifen der Mesopleure verwischt, in der Mitte mehr als rings am Rande; zuweilen ist fast die ganze Mesopleure glatt und glänzend. Beine wenig dunkler als bei *P. caninae*, namentlich der Schenkelring. L. ♂ 1,1—1,8 mm, ♀ 1,5—2,2 mm.

Einmieter in Galle von *Rhodites spinosissima* Giraud, die ich von Rosa spinosissima L. bei Wijk aan Zee (N.H.) gesammelt habe. Imago im Juni des 2. Jahres. — Ich habe die Gallen Anfang August gesammelt. Es ist daher möglich, dass die Larven nicht ausgewachsen waren. — Auch in Südlimburg habe ich *R. spinosissima* gefunden, aber ohne Einmieter. Es verdient also festgestellt zu werden, ob die Angabe im Werke von Dalla Torre und Kieffer, *P. caninae* sei Einmieter bei *R. spinosissima*, nicht auf Verwechslung beruht.

2. *P. rosarum* spec. nov.

Bei starkem Licht schmutzig fahlbraun, dorsal dunkler, Kopf braunschwarz, Fühler schmutzig gelb, 2. und 3. Glied und Endglieder hellgelb, Flügelschuppe und Beine ganz hellgelb, Geäder blassbräunlich. Bei gewöhnlichem Licht scheint Mittel- und Hinterleib kastanienbraun, Fühler schmutzig braun.

Gesicht mit Mittelkiel. Mesonotum fein lederartig gerunzelt, unpunktiert. Parapsidenfurchen wie bei *P. caninae* den Vorderrand des Mesonotums nicht erreichend. Schildchen durch feine, unregelmässig laufende Kiele gefeldert. Mesopleure vorn und unten zart längsgestreift, oben hinten glatt. L. ♂ 1,3 mm, ♀ 1,5 mm.

Einmieter in Galle von *Rhodites rosarum* Giraud. Imago im Juni des 2. Jahres. — Slagharen (O.). Beschrieben nach einem ♂ und einem ♀; letzterem fehlen die Fühlerendglieder.

Gattung SYNERGUS Hartig.

1. *S. punctatus* spec. nov.

Schwarz.

Mandibeln gelb mit brauner Spitze. Stirn lederartig gerunzelt. Stirnleisten die Scheitelaugen kaum erreichend; beim ♀ haben sie mehr die Gestalt feiner, paralleler Runzeln. Scheitel und Hinterhaupt mit dünnen Querrunzeln. — Fühler des ♂ rötlich braun, Grundglied schwarzbraun, 2. Glied braunrot, 3. rotgelb. — 2. Glied kaum länger als dick, 3. doppelt so lang als 4. — Fühler des ♀ schwarzbraun, Grundglied schwarz. 2. Glied wenig länger als dick, 3. Glied wenig länger als 4.

Mesonotum mit sehr deutlichen Querrunzeln, teilweise mit Kielchen. Geäder braun, Radialzelle deutlich mehr als doppelt so lang wie breit. Beine des ♂: Vorderbein schmutzig hellgelb, Grund des Schenkels etwas dunkler. Mittelbein lehmgelb, Knie schmutzig hellgelb, verdickter Teil des Schenkels gebräunt, Hüfte braun. Hinterbein braun in der Reihenfolge,

dass Hüfte braunschwarz, letztes Fussglied gebräunt ist. — Beine des ♀ sind dunkler als die des ♂, in der Reihenfolge, dass Hüfte schwarz, letztes Fussglied gebräunt, Knie und (weniger) Hüftgelenk lehmgelb ist.

Am Hinterleib ist 2. Tergit am ganzen Hinterrand breit punktiert, beim ♀ nicht ausgeschnitten, hinten oben fast senkrecht abfallend. L. 1,6 mm.

Einmieter in der Galle von *Cynips kollari kollari* Hartig. Imago im Juli des 2. Jahres. — Valkenburg (L.).

Beschreibung nach einem ♂ und einem ♀.

2. *S. fulvipes* spec. nov.

Schwarz. Stirn und Scheitel fein lederartig gerunzelt. Stirnleisten seicht, schmal, durchlaufend. Zwischen den Scheitelaugen schmale Kiele. Hinterhaupt kielartig quergerunzelt, zum Halse hin punktiert. — Fühler beim ♂ gelb, beim ♀ braungelb, 1. Glied schwarzbraun. 2. Glied beim ♂ länger als dick, beim ♀ deutlich länger als dick; 3. Glied mehr denn um ein Viertel länger als 4. beim ♂, wenig länger als 4. beim ♀.

Mesonotum fein lederartig gerunzelt, stellenweise seicht quergerunzelt. Schildchen verworren gerunzelt. — Flügelgeäder blassbräunlich (bei starkem Licht blassgelblich). Radialzelle mehr als doppelt so lang wie breit. — Hüften und Hinterschenkel schwarz, Schenkelring, Vorder- und Mittelschenkel braunschwarz; Knie, Schienen und Füße schmutzig gelb, Fuss-Endglieder dunkler.

Am Hinterleib 2. Tergit nicht ausgerandet, oben hinten fein punktiert.

L. ♂ 1,6 mm, ♀ 1,9 mm.

Einmieter in Galle von *Andricus marginalis* Schlecht und *A. curvator curvator* Hartig, sex. Gen. — Imago im Juni des 1. Jahres. — Slagharen (O.).

Beschreibung nach einem ♂ und einem ♀.

Zu unterscheiden von *S. albipes* Hartig hauptsächlich durch die dunkleren Schenkel, von *S. tscheki* Mayr hauptsächlich durch das Längenverhältnis des 3. zum 4. Fühlergliede und die Erscheinungszeit.

3. *S. mutabilis* spec. nov.

Braun, ändernd von fahlbraun bis braunschwarz. Meist ist Kopf am dunkelsten und Hinterleib am hellsten. Mandibeln (Spitze ausgenommen), Taster, Fühler und Beine blassgelblich, nur Hüften und dickerer Teil der Schenkel wenig gebräunt. Flügelgeäder gelblich, fast farblos.

Stirn fein lederartig gerunzelt; Stirnleisten fein, die Scheitelaugen erreichend. Kiele zwischen den Scheitelaugen und am Hinterhaupt. — 2. Fühlerglied wenig länger als dick; 4. Glied beim ♀ wenig, beim ♂ etwa um ein Drittel kürzer als 3.

Mesonotum fein und flach lederartig gerunzelt mit undeutlichen Querrunzeln. Schildchen etwas gröber gerunzelt. — Radialzelle mehr als doppelt so lang wie breit.

Am Hinterleib 2. Tergit kaum sichtlich punktiert beim ♀ nicht ausgeschnitten.

L. ♂ 1,6—1,9 mm, ♀ 1,7—2,3 mm.

Einmieter in Galle von *Diplolepis divisa* Hartig, ag. Gen. — Imago vom Juli bis August des 1. Jahres. — Slagharen (O.).

Beschreibung einiger kleiner Exemplare (L. ♂ 1—1,2 mm, ♀ 1,3—1,6 mm).

Kaffeebraun bis schwarz, Hinterleib wenig heller.

Stirn, Scheitel, Hinterhaupt fein lederartig gerunzelt. Stirnleisten kaum oder nicht bemerkbar. — Fühler schmutzig gelb, 1. Glied braun; beim ♀ vom 3., beim ♂ vom 4. Gliede ab verhältnismässig dünn. — 2. Fühlerglied mehr lang als dick.

Mesonotum seicht lederartig gerunzelt. — Beine schmutzig gelb, Hüften braun, Schenkel etwas gebräunt.

Hinterleib beim ♂ gestreckt, etwas zusammengedrückt.

Weil es von den grossen zu diesen kleinen Exemplaren vielerlei Uebergänge gibt, betrachte ich letztere nicht als Art oder Unterart.

Nach der kurzen Beschreibung, die Tavares von dem von ihm benannten *S. lusitanicus* gibt, gleichen diese kleinen Exemplare in der Hauptsache, ausgenommen die Erscheinungszeit, jenem *S. lusitanicus*.

4. *S. inflatus* spec. nov.

Farbe. Zu unterscheiden von *S. physoceras* Dalman und *S. thaumatoceras* Dalman hauptsächlich durch die Farbe der Hüften und Schenkel. Kopf, auch der innere Augenrand, beim ♂ schmutzig weisslich (selten rötlich) gelb. Scheitel braunschwarz. Zuweilen ist nur zwischen den Scheitelaugen ein brauner Fleck. — Kopf beim ♀ braunschwarz, zum Munde hin mehr rötlich, Scheitel und Hinterhaupt schwarz. Zuweilen dehnt sich beim ♀ das Rötlichbraun soweit aus, wie beim ♂ das Weisslichgelb. — Spitze der Oberkiefer bei ♂♀ gebräunt. Fühler beim ♂ weisslich gelb, beim ♀ wenig dunkler.

Mittelleib schwarz, seltener kastanienbraun. Flügelschuppe schmutzig blassgelb. Flügelgeäder blassgraugelblich. — Beine weisslichgelb. Beim ♀ erscheinen Hinterhüften oft gebräunt.

Hinterleib kastanienbraun; die dünnern Teile sind gewöhnlich mehr oder minder rötlich braun.

Skulptierung. Stirn fein lederartig gerunzelt; Stirnleisten deutlich durchlaufend; Hinterhaupt mit vielen Schrägleisten. — 2. Fühlerglied nicht so lang wie dick beim ♂, mehr lang als dick beim ♀; 3. Fühlerglied 3 mal länger als 4., stark aufgeblasen und nur in der proximalen Hälfte wenig ausgerandet beim ♂, 1½ mal länger als 4. beim ♀.

Mesonotum seicht quergerunzelt. Schildchen grob grubig gerunzelt. Radialzelle etwa 3 mal länger als breit.

Am Hinterleib 2. Tergit nicht punktiert, beim ♀ nicht ausgeschnitten.

L. ♂ 1,4—2,1 mm, ♀ 1,6—2,6 mm.

Einmieter in Galle von *Trigonaspis megaptera* Panzer, sex. Gen. — Imago in Juni und Juli des 1. Jahres. — Slagharen.

Bemerkung. Bei einigen kleinen Stücken von 1,3 mm war Stirn, Scheitel und Hinterhaupt durchaus fein gerunzelt ohne Stirn- und Hinterhauptsleisten.

5. *S. faciatus albifaciatus* spec. nov.

Ich habe kein ♀ einwandfrei feststellen können, deshalb beschreibe ich nur des ♂.

Färbung ist wie bei *S. inflatus*, nur ist Stirn und Scheitel immer braunschwarz.

Stirn etwas gröber gerunzelt als bei *S. inflatus*, oben sieht grob punktiert. Stirnleisten durchlaufend. Hinterhaupt quengerunzelt mit zerstreuten groben Punkten; seitlich auch einige Schrägleisten. — 2. Fühlerglied mehr lang als dick, 3. Fühlerglied nicht aufgeblasen, nur ausgerandet, wenig länger als 4.

Mesonotum lederartig gerunzelt mit undeutlichen Querrunzeln.

Am Hinterleib 2. Tergit nicht punktiert.

L. 1,3—2,2 mm.

Einmieter in Galle von *Trigonaspis megaptera* Panzer, sex. Gen. — Imago im Juni des 1. Jahres. — Slagharen.

Zu unterscheiden von *S. palliceps* Hartig und von der etwas unsichern Art *S. xanthocerus* Hartig hauptsächlich durch die helleren Beine.

6. *S. carinulatus* spec. nov.

Schwarz, Hinterleib braunschwarz.

Stirn und Hinterhaupt lederartig gerunzelt, mit zerstreuten, groben, flachen Punkten. Scheitel gröber gerunzelt. Stirnleisten bis oben hin ziemlich deutlich. Mandibeln braungelb, Spitze braun.

Fühler apikal wenig verdickt. 2. Glied länger als dick, beim ♀ $1\frac{1}{2}$ mal. 3. Glied beim ♂ etwas mehr, beim ♀ etwas weniger als doppelt so lang wie 4. 1. Glied wenigstens an der Wurzel braun, 2. u. 3. oder 2.—4. oder 2.—5. Glied lehmgelb, die folgenden Glieder gebräunt, die letzten braun. Zuweilen ist schon 2. und folgende Glieder gebräunt. Selten ist beim ♂ Fühler gelb, nur Wurzel und Endglied braun. Oft ist Fühler dorsal dunkler als ventral.

Mesonotum und Schildchen mit unterbrochenen Querkielen und glatten Zwischenräumen. — Geäder blassbräunlich. Radialzelle 3 mal so lang wie breit. — Hüften und Hinterschapel braunschwarz, Schenkelringe, Proximaldrittel oder -hälfte des Vorderschenkels, $\frac{2}{3}$ des Mittelschenkels, Hinterschiene braun oder schwarzbraun, übrigen Teile der Beine lehmgelb, teilweise gebräunt.

Am Hinterleib 2. Tergit hinten schmal punktiert, beim ♀ ausgeschnitten.

L. ♂ 1,7—1,9 mm, ♀ 1,7—2 mm.

Einmieter in Galle von *Andricus curvator curvator* Hartig, sex. Gen. — Imago im Juli des 1. Jahres. — Slagharen (Ov.).

Mitteilungen über allerlei Phoriden

(Phoridae orb. terr., Diptera)

von

H. Schmitz S. J.

Nummer 9.

Aufteilung der Gattung *Hypocera* Lioy. — Es ist schon wiederholt von verschiedenen Seiten hervorgehoben worden, wie heterogen die Arten beschaffen sind, die man bis jetzt unter dem Namen *Hypocera* zusammengefasst hat. Zuerst hat Malloch 1910 darauf hingewiesen: „There are several well-defined sections in the genus, which lending themselves to easy divisions, seem to point to the fact that they are not congeneric. It is, however, not desirable to increase the number of subgenera beyond the present number merely to separate one or two species, more particularly when the present genus is not extremely bulky” (Scottish Phoridae etc., in The Annals of Scottish Natural History [1910] p. 18). Hier ist ganz richtig zweierlei hervorgehoben: 1) dass es innerhalb der Gattung *Hypocera* gut begrenzte natürliche Gruppen gibt, 2) dass man aber bei der Abtrennung derselben eine Reihe von Arten übrig behält, für die man wegen ihrer sehr voneinander abweichenden Organisation lauter Einzelgattungen zu errichten hätte. Welches diese auseinander-

strebenden Arten sind, habe ich im I. Teile der „Phoriden von Holländisch Limburg“ (Jaarb. Naturh. Genootsch. Limburg 1917, p. 112 ff.) erörtert; Assmuth (Eine neue *Hypocera* vom Bismarck-Archipel, in: Tijdschr. v. Entom. Vol. 62 [1919] p. 196 ff.) und Lundbeck (Dipt. Danica VI, p. 161) führten es noch weiter aus.

Inzwischen ist nun die Zahl der *Hypocera*-Arten gewachsen, und durch Studium der Literatur und besonders neuer exotischer Formen sind mir manche interessante Zusammenhänge klar geworden, sodass die Schwierigkeiten, die Malloch 1910 an der Aufteilung hinderten, jetzt nicht mehr in dem Grade bestehen, wenigstens nicht bezüglich der europäischen Arten. Die Exoten weiss ich allerdings noch nicht alle unterzubringen, solange ich die oft unzulänglich beschriebenen Typen nicht gesehen habe. Mir scheint, dass gerade weil die Aufteilung der Gattung so lange aufgeschoben wurde, immer mehr Heterogenes in ihr sich ansammelte und der Unklarheit und auch der Bequemlichkeit Vorschub geleistet wurde; denn

es ist natürlich sehr bequem, alle Phoriden mit nicht-apikaler Arista, Einzelborsten an den Schienen und ungegabelter dritter Längsader in den grossen Topf „*Hypocera Lioy*“ zu werfen.

* * *

Die Haupttype für *Hypocera* ist *mordellaria* Fallen, von welcher in No. 1 dieser Mitteilungen (Naturh. Maandblad Vol. 13 p. 129) gezeigt wurde, dass sie *Hypocera subsultans* Linné heissen muss. Zufällig steht gerade diese Art ganz isoliert da, durch die Kombination folgender Charaktere: zwei kräftige Postantennalen vorhanden, Ocellendreieck und Scheitel von gewöhnlicher Bildung, Mesopleuren mit sehr langer Einzelborste, kammförmige Querreihen schwarzer Haare an den Hinterschienen, eine Gruppe langer Haare an der Basis der 3. Längsader. Sie ist jedoch keineswegs kongenerisch mit den Arten *bohemanni* Becker, *spinosissima* Strobl und *erythronota* Strobl, für welche ich die Gattung *Chaetopleurophora* errichtete (Ueber das Vorkommen von Kreuzborstenreihen bei Phoriden, in: Schrift. Physik.-ökon. Ges. Königsberg Vol. 63 [1922] p. 131). Lundbeck, der dies behaupten möchte (l. c. p. 164) scheint mir allzu einseitig nur einige Merkmale ins Auge zu fassen und zu übersehen, dass *subsultans* in vielen andern doch offenbar den übrigen „*Hypocera*“-Arten viel näher steht als den *Chaetopleurophora*-Arten. — In Europa ist *subsultans* ohne Gattungsgenossen, von den Exoten gehört hierher vielleicht *rectangulata* Malloch, Java. (Dieser fehlen zwar die auffallenden Haare an der Basis der 3. Längsader; aber es ist auch nicht sicher, ob solche für die Gattung *Hypocera* sensu stricto wesentlich sind; s. bei *Tressinus*). Leider wird in der Originalbeschreibung von *rectangulata* über die Mesopleuren nichts gesagt.

Eine allbekannte Gruppe von sog. „*Hypocera*“-Arten zeichnet sich durch den Besitz eines, seitlich durch je eine tiefe Furche begrenzten sog. Stirnhöckers aus: *incrassata* Meig., *carinifrons* Zett., *bernuthi* Egg. und *cephalotes* Schmitz, alle aus Europa. Sie haben keine Postantennalen und manche anderen gemeinschaftlichen Merkmale, für welche ich auf Lundbeck Dipt. Dan. VI p. 161 verweise. Für *incrassata* hat Lioy die Gattung *Nemosia* errichtet; damit wäre der Name für diese Gruppe gegeben, wenn er nicht durch *Nemosia Vieillot* (Aves) präokkupiert wäre! Ich möchte darum den Namen *Epicrana* n. g. (von griech. epikranon = Kopzierde) vorschlagen. Type *incrassata* Meig. Vorläufig rechne ich aber zu dieser Gattung auch Arten, die des Stirnhöckers entbehren, s. unten.

In Europa, Asien und beiden Amerika gibt es Arten, die mit *coronata* Becker die eigentümliche Scheitelbildung dieser Art und die drei Bogenlinien gemein haben, die die Ocellengegend von der eigentlichen Stirn abgrenzen.

Die Ocellen liegen weit auseinander (Beckers Figur 36 ist wahrscheinlich ungenau); Postantennalen fehlen; drittes Fühlerglied oft sehr stark kegelförmig, aber die Arista nie ganz apikal; die Hinterschienen zeigen oft kammförmige Querreihen von Haaren, die an *Hypocera subsultans* erinnern; wie bei dieser kann auch an der Basis der 3. Längsader eine Reihe längerer Haare auftreten (*suspecta* Brues) oder auch nur 1 solches. Hypopyg wie bei der vorigen Gattung. Nach den 3 zierlichen Bogen auf der Stirn nenne ich diese Gattung *Tressinus* n. g. Zu ihr gehören u. a. *coronatus* Beck., *ehrmanni* Aldrich, *insperatus* Brues, *johnsoni* Brues, *ocellatus* Schmitz, *suspectus* Brues; Type *johnsoni* Brues. Ich wähle diese Type, weil wir von ihr eine bessere Abbildung besitzen [Brues. A monograph of the North Americ. Phoridae pl. VI. fig. 19 in: Trans. Amer. Entomol. Soc. Vol. 29 1913] als von *coronatus* Becker.

Von den europäischen Arten bleiben nun noch übrig: *flavimana*, *irregularis*, *agilis*, *germanica*, *citreifomis*, *vitripennis*. Für die ersten vier Arten schlage ich vorläufig keinen Namen vor, sondern bringe sie zu *Epicrana*, mit welcher Gattung sie die meisten Merkmale gemein haben; *agilis* hat sogar einen kleinen, bisher übersehenen Stirnhöcker. Bei manchen Arten zeigt die 3. Längsader eine keulenförmige Anschwellung, besonders beim ♀; so bei *flavimana*, *irregularis* (ferner *clavata* Loew N. Am., *pachycostalis* Borgm., Brasil.), bei andern ist eine Gabelung der 3. Längsader angedeutet.

Vitripennis Meig. ist von jeher nur ganz unberechtigter Weise mit den „*Hypocera*“-Arten vereinigt gewesen. Bei ihr ist die Fühlerborste apikal (Becker, der das Gegenteil behauptet, irrt sich bestimmt!), was bei tropischen Arten mit stark konischem 3. Fühlerglied besonders deutlich hervortritt. Sie gehört aber darum doch nicht zu *Conicera*, wie Lundbeck vermutet, sondern bildet eine sehr gut umschriebene, eigene Gattung. Das wird an anderer Stelle ausführlich begründet werden. Der „Mühe“ der Erfindung eines „geeigneten“ Gattungsnamens hat uns Lioy — diesmal mit Erfolg — überhoben, indem er für *vitripennis* die Gattung *Gymnoptera* errichtete. So unzutreffend er sein mag, der Name ist gültig. — Ich kenne von *Gymnoptera* zwei europäische und mehrere tropische Arten. *Syneura orientalis* de Meijere aus Niederl. Indien und *Conicera simplex* Brues Neu-Guinea sind ebenfalls *Gymnoptera*-Arten (*vidi!*).

Eine Gattung ohne nähere Verwandte in Europa, aber mit sehr ähnlichen Vertretern in Amerika bildet *citreifomis* Becker. Sie sieht aus wie eine *Parastenophora*-Art, der die Gabel der 3. Längsader abhanden kam, etwa an *P. gracilis* Wood erinnernd. In der Tat halte ich sie für näher verwandt mit *Parastenophora* als mit allen ehemaligen

Hypocera-Arten. Sehr auffallend ist der sexuelle Dimorphismus des Flügelgeäders, die Nacktheit der Mesopleuren, die Schwäche der Schienenbeborstung. Die Hinterschienen sind stielrund d.h. ohne Dorsalleiste; Postantennalen vorhanden. Ich errichte für sie die Gattung **Citrigo** n.g. Type *citireiformis* Becker. Wahrscheinlich gehört zu ihr *Hypocera crassineura* Mall. Costarica, sicher eine noch unbeschriebene Art in coll. Borgmeier.

Plethysmochaeta n. g. errichte ich für die drei afrikanischen Arten *vectabilis* Brues, *trinervis* Schmitz und *molluscivora* Schmitz; Type die Brues'sche Art. Diese Gattung besitzt Postantennalen, behaarte Mesopleuren, eine sehr undeutliche oder fehlende 7. Längsader, reichliche Borsten an den Hinterschienen, u.a. drei verschieden lange längs der Dorsalkante; letztere weist weder eine Furche noch Längszeiten von Palisadenhaaren auf. Ihre scheinbare Verwandtschaft mit *Hypocera* war rein äusserlich und künstlich konstruiert.

Zum Schluss noch einige Angaben über die Gattungszugehörigkeit verschiedener aus der Literatur bekannter, aber im Vorstehenden unerwähnt gebliebener Arten.

Hypocera angustifrons Enderlein, Brasil. Typus der von mir 1923 aufgestellten Gattung **Trineurocephala**, in: Jaarb. Natuurh. Gen. Limburg 1920—23 p. 57 Kopfbildung mit starkem sexuellem Dimorphismus wie *Phora* (*Trineura* Mg.).

convergens Malloch. Nach einer defek-

ten Type beschrieben, die Gattung vermag ich nicht zu deuten.

crassinervis Strobl ist eine *Parastenophora*-Art vgl. H. Schmitz, Ueber die von P. G. Strobl beschriebenen Phoridenarten, in: Entomol. Meddel. Vol. 14 [1924] p. 314—322.

diformis Brues Type von **Hypocerides** Schmitz, Gattung mit mehreren afrikanischen und asiatischen Arten.

dohrniphoroidea Assmuth halte ich für eine echte *Dohrniphora*, deren Gabelvorderast verschwunden ist.

flavidula Brues, Java, und *grenadensis* Brues, Westindien, beide mit Postantennalen. Genus?

marginata Brunetti, Indien. Eine „*Hypocera*“ mit Senkborsten! Höchstwahrscheinlich eine *Phalacrotophora*-Art.

puerilis Becker, mir unbekannt.

semifurcata Borgmeier, Brasil., vom Autor zunächst zu *agilis* und *irregularis* gestellt, wurde von ihm später zum Typus der Gattung **Chaetocnemistoptera** erhoben, vgl. Borgmeier, *Novos Phorideos Brasileiros*, in: Bol. Mus. Nac. Rio de Jan. Vol. 1 [1923] p. 51.

theodori Dahl, eine nicht zu bestimmende *Phora*-Art ♀.

vitripennis var. *albohalterata* Strobl bestimmte ich 1922 als *Pseudacteon formicarum* Verrall ♂. Jetzt, nachdem ich gefunden habe, dass es mehrere sehr ähnliche europäische *Pseudacteon*-Arten gibt, bin ich über die species nicht sicher.

AVIFAUNA der Nederlandsche Provincie Limburg,

benevens eene vergelijking met die der aangrenzende gebieden, door

P. A. HENS, Valkenburg L.

GENUS: PHOENICURUS Forst. 1817.

88. **Phoenicurus phoenicurus phoenicurus** (L.) Gekraagde Roodstaart. — Volksn.: Wientepper, Wientepke en Boornachtegaal. Duitsch: Gartenrotschwanz. Fransch: Rossignol de muraille.

Zomervogel van April tot eind September. Uiterste datums: 2 April 1910, Swalmen, 9 April 1919, Houthem — 26 September 1910, Roermond. Broedt talrijk in het Zuiden- en Midden-, evenwel weinig of niet in het Noorden der provincie. Bijv. te Ottersum als broedvogel onbekend (J. Vallen). Nillesen (Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 26) maakt te dien opzichte dezelfde opmerking. Toch broedt de soort in het nabij gelegen Boxmeer (Nr.-Br.), van waar ik een ♂ (*aberratio natorpi*) ontving 11 Juni 1907, aldaar verzameld.

De soort bewoont parken, tuinen, boschranden zoowel als eenzaam gelegen jonge denaanplantingen; is in tegenstelling met den Zwarten Roodstaart meer boschvogel. In stadstuinen meestal alleen op den trek. Waargenomen in:

Gebied I. Overal gemeen.

Gebied II. In het Maasdal meer op den trek, minder als broedvogel, o.a. te Steijl (Riotte. *Ardea*. 1913. p. 89).

Gebied III. Vrij algemeene broedvogel om Roermond, Swalmen, Maasniel, Herkenbosch enz. Minder talrijk dan in Gebied I.

Gebied IV. Om Ottersum geen broedvogel (J. Vallen). Overigens is mij omtrent het voorkomen der soort in het uiterste Noorden der provincie niets bekend.

Gebied V. Broedvogel o.a. te Haelen, Nunhem, Heithuizen, Weert (coll. Beckers), Venray (F. van Baar) enz.

Broedt in de Rijnprovincie vrij algemeen; ook langs onze grens. Is er minder talrijk dan de Zwarte Roodstaart (le Roi. V. f. d. R. p. 296). In het Zuiden van Limburg is de verhouding

No. 80. *Turdus philomelus subspecies?* — **Zanglijster** (de bovenste) ♀ 20 Sept. 1908, Kasteel Hillenraad bij Swalmen. Coll. P. Hens, Cat. No. 188. Broedvogel door de geheele provincie.

No. 76. *Turdus sibiricus sibiricus* Pall. — **Siberische Lijster** (de middelste) juv. 1850 bij Maastricht. Coll. de Wever. Mus. Natuurhist. Gen. Maastricht. Toevallige gast. Eenigst bekend exemplaar uit Limburg.

No. 78. *Turdus viscivorus viscivorus* L. — **Grootte Lijster** (de onderste) ♂ 29 Oct. 1919, Houthem. Coll. P. Hens. Cat. No. 824. Op meerdere plaatsen broedvogel in Limburg. — Alle drie ½ natuurlijke grootte.

tusschen Zwart- en Gekraagden Roodstaart ongeveer gelijk; in het overige deel der provincie is eerstgenoemde veel talrijker.

Ook in België algemeen (Dubois. N. R. d. O. p. 202), o.a. in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut 1921. p. 113).

89. *Phoenicurus ochruros ater* (Brehm) (Vergel. Dr. A. v. Jordans. „Sonderheft zu Falco” 1923. p. 6 e.v.) Zwarte Roodstaart. — Volksn.: Knetter, Schouwveger en Moer-nachtegaal. Duitsch: Hausrotschwanz. Fransch: Rouge-queue noirâtre.

Zomervogel van Maart tot October en November. Aankomstdata: voor Roermond o.a. 16 Maart 1906, 7 Maart 1907, 23 Maart 1908, 20 Maart 1909, 23 Maart 1910 (11 Maart 1910 Swalmen), 23 Maart 1911, 10 Maart 1912; Heerlen: 22 Maart 1916 en 18 Maart 1917; Valkenburg: 19 Maart 1918, 12 Maart 1919, 8 Maart 1920, 15 Maart 1921 (9 Maart 1921, Maas-tricht. Jos. Cremers), 12 Maart 1922 en 20 Maart 1923. Laatste waarnemingen: Roermond: 19 October 1907, 17 Oct. 1908; Swalmen: 2 en 3 November 1909, 16 October 1910; Roermond: 16 October 1911, 10 October 1912; Heerlen: 19 October 1916 (♂ juv. coll. Hens); Valkenburg: 19 October 1917, 16 October 1918, 17 October 1919; Mheer: 13 October 1920; Maastricht: 5 October 1921.

Een enkele maal overwintert de soort, o.a.

1904—'05 te Roermond en 2 Januari 1910 te Maaszicht bij Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 89). In het Geuldal nestelt de soort ook in holten in de mergelrotsen, o.a. zag ik zulks te Geulem nabij Valkenburg in 1918 en 1919.

De Zwarte Roodstaart behoort tot een der Limburgsche karaktervogels, welke in de buurt van menschelijke woningen nergens ontbreekt. Men treft hem in steden en dorpen, nabij verspreid liggende huizen, kasteelen enz., zoowel in het uiterste Noorden als in het verre Zuiden der Provincie, meestal talrijk aan, zoodat het mij niet noodig voorkomt zijn verbreiding nog gedetailleerd te vermelden.

Ook in de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 296) en België (Dubois N. R. d. O. p. 202), o.a. in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 113), algemeen.

GENUS: LUSCINIA Forst. 1817.

90. *Luscinia megarhyncha megarhyncha* Brehm. Nachtegaal. — Duitsch: Nachtigall. Fransch: Rossignol philomèle.

Zomervogel van half April tot September. Komt gewoonlijk omstreeks 15 of 16 April. Vroege datums zijn o.a. 10 April 1920, Houthem, 13 April 1921, id., 14 April 1910, Swalmen, enz.

De soort is in Limburg gelukkig nog een algemeen voorkomende vogel, waar geschikt broedterrein (bosschen met veel onderhout, rustige, dicht begroeide tuinen en parken) voorhanden is. Wel is waar is het aantal vogels niet ieder jaar even groot (zulks is trouwens bij de meeste vogels het geval) en ver-

dwijnt de soort hier en daar tengevolge van het ongeschikt worden van haar broedterrein, doch in het algemeen kan men van achteruitgang der soort nog niet spreken.

In de vlakten der Rijnprovincie algemeen. Komt daar soms reeds 4 April aan (le Roi. V. f. d. R. p. 300). Ook in België (Dubois. N. R. d. O. p. 203), o.a. in het arrondissement Verviers, een gewone broedvogel, alhoewel in laatstgenoemde streek meer plaatselijk (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 113).

GENUS: CYANOSYLVA Brehm 1828.

91. *Cyanosylvia svecica cyanecula* (Wolf). Witgesterd Blauwborstje. — Duitsch: Weiszsterniges Blaukehlchen. Fransch: Gorge-bleue à miroir blanc.

Zomervogel, welke in de tweede helft van Maart hier aankomt en in September? weer vertrekt. Bewoner van moerassige, dicht met struikgewas begroeide terreinen, welke slechts op enkele plaatsen in onze provincie broedend wordt aangetroffen. Misschien ook dikwijls niet opgemerkt? Waargenomen in:

Gebied I. De Heer L. Regout te Limmel bij Maastricht deelde mij mede, dat hij in vroeger jaren meermalen Blauwborstjes op den trek had waargenomen in de omgeving zijner woonplaats; tegenwoordig ziet hij er slechts zelden. — De Heer H. Nillesen zag eens een ♂ in het voorjaar in de omgeving van Rolduc-Kerkrade (Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 26). In de collectie der P. P. Benedictijnen te Mer-

kelbeek bevindt zich een exemplaar afkomstig uit Jabeek. Van dezelfde lokaliteit bevindt zich in de collectie Beckers een ♂ uit 1901. De soort broedt op de Limburgsch-Duitsche grens bij Merkelbeek (Maandbl. Natuurh. Gen. 1913 No. 6. p. 24).

Overigens zijn mij geen gegevens omtrent het voorkomen van dit fraaie vogeltje in Zuid-Limburg bekend. De soort is hier bepaald zeldzaam, hetgeen wel een gevolg zal zijn van gebrek aan geschikte verblijfplaatsen.

Gebied II. In de omgeving van Steijl door Riotte (Ardea. 1913. p. 88) waargenomen in Maart en April; zelfs nog begin Juni 1919, zoodat de soort daar vrij zeker ook broedt. Pater Riotte deelde mij in 1923 mede, dat de

vogel regelmatig broedt in een vochtig bosch te Berckt bij Steijl.

Gebied III. Vrij algemeene broedvogel op vele vochtige plaatsen op de heide tusschen Roermond en Venlo; ook nabij Maasniel en misschien wel langs de geheele grens tot Ja-beek toe. Ik bezit exemplaren uit Swalmen (1906) en de Duitse grens aldaar (1908).

Gebied IV. Volgens Nillesen (Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 26) broedvogel in de omgeving van Gennepe. De heer Tj. de Vries zag 25 Mei 1919 onder Mook een exemplaar, hetwelk zijn jongen voerde. In de collectie Nillesen bevinden zich een ♂ 5 April 1907 te Gennepe, benevens een ♂ 11 April 1910 te Arcen verzameld. — Sinds in de laatste jaren veel moerassig bosch bij Belfeld gekapt werd en veranderd in weiden, is de soort als broedvogel aldaar zoo goed als verdwenen (Riotte). In de omgeving van Blerik werd de soort nog waargenomen op 28 April en 12 Juni 1923 (J. Wiolders).

Gebied V. H. Vallen zag in den zomer van 1912 de soort in de omgeving van Haelen. In de collectie Beckers bevindt zich een ♂ 19 Juni 1902 in de omgeving van Weert verzameld. De Heer J. de Haan deelde mij in 1923 mede, enkele paartjes in de omgeving van genoemde gemeente, broedend waargenomen te hebben. Ook in 1924 (28 Mei) vond hij een nest aldaar, hetwelk de jongen op 30 Mei d.a.v. reeds verlaten hadden, alhoewel deze nog niet vliegen konden. Zij zaten langs een slootkant onder afhankelijk mos verscholen. De Heer F.

van Baar zag in 1922 te Spurckt onder Venray een oud exemplaar met even vluchtige jongen. De Heer J. Esser zag eind April 1924 een voorwerp te Helden en eind Mei van dat jaar aldaar een oud exemplaar met voeder in den bek.

In de Rijnprovincie o.a. langs onze geheele grens op geëigende plaatsen een vrij gewone broedvogel (le Roi. V. f. d. R. p. 298). Omtrent het voorkomen der soort in België schrijft Dubois (N. R. d. O. p. 202): „Peu commune; „niche dans certaines localités, surtout dans „les plaines de la Hesbaye; émigre fin août „ou en septembre.” Wordt voor het arrondissement Verviers niet als broedvogel vermeld (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. fasc. III en IV).

Het Roodgesterde Blauwborstje, *Cyanosylvia svecica gaetkei* (Kleinschm.) is bij mijn weten nog nimmer in Limburg waargenomen. Zulks heeft wel ééns met zekerheid in de Rijnprovincie plaats gehad. Op den 28 April 1922 werd n.l. een ♂ gevangen nabij Bonn, hetwelk zich bevindt in de coll. Dr. A. v. Jordans aldaar (F. Neubaur, Ornith. Monatsberichte 1922. p. 115). In België o.a. Belgisch Limburg bij Genck, schijnt deze subspecies meermalen te zijn waargenomen (Dubois N. R. d. O. p. 202). In Nederland nu en dan, doch altijd nog zeldzaam, op den doortrek gevangen (vergel. Baron Snouckaert van Schauburg. Avifauna Neerlandica. p. 47, Jaarbericht der Club v. Nederl. Vogelk. 1915. p. 27 en Prof. Dr. E. v. Oort. Ardea. 1914. p. 30, alsmede Ardea. 1921. p. 34).

GENUS: ERITHACUS Cuv. 1800.

92. *Erithacus rubecula rubecula* L. Roodborstje. — Duitsch: Rotkehlchen. Fransch: Rouge-gorge familier.

Algemeene broedvogel en doortrekker. Regelmatig overwinterend, zelfs bij strenge koude, alhoewel dan dikwijls velen omkomen. Of uitsluitend deze vorm overwintert is nog niet uitgemaakt, evenmin of de hier in den winter aanwezige Roodborstjes onze broedvogels, dan wel Oostelijke en Noord-Oostelijke trekvogels zijn. Te dezen opzichte kan alleen het ring-experiment zekerheid verschaffen.

Einde Maart, in April, ja zelfs begin Mei treft men in onze provincie Roodborstjes aan, welke zeer grijs op de bovenzijde zijn. Daarnaast vindt men dan, behalve de duidelijk kenbare Engelsche subspecies *melophilus* (Maart—half April), een meer olijfgroen type, hetwelk zeker hier broedt. Doch zijn sommige Mei-vogels ook grijs. Misschien late doortrekkers?

Hartert (Vogel d. Paläarkt. Fauna. Bnd. I. p. 751) en Witherby (A Practical Handbook of British Birds. p. 481) beschouwen het Noord-, Oost- en Midden-Europeesche, continentale

Roodborstje als één en dezelfde subspecies. Kleinschmidt (Falco. XII. 1916. p. 14) evenwel onderscheidt het Roodborstje uit Noord-Frankrijk als een afzonderlijken vorm *monnardi*, welke als 't ware een overgang vormt naar de Engelsche subspecies.

Nu zou het niet onmogelijk zijn, dat ook onze Limburgsche broedvogels tot *monnardi* behooren. Ik beschik evenwel over geen voldoende materiaal aan inlandsche broedvogels om thans hieromtrent reeds iets met zekerheid te kunnen zeggen.

Mr. H. F. Witherby, Londen, aan wien ik o.a. 5 Limburgsche en 2 Geldersche Mei-vogels ter vergelijking zond, beschouwt deze allen als behorende tot den nominaatvorm *rubecula*.

In de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 298) evenals in België (Dubois N. R. d. O. p. 203) een gewone broedvogel.

93. *Erithacus rubecula melophilus* Hart. — Engelsche Roodborst.

Het was mij opgevallen, dat vooral in het voorjaar, Maart en begin April, in Limburg

een Roodborsttype voorkomt, hetwelk door zijn warm olijf-bruine bovenzijde en diep oranje-

roode keel sterk afweek van andere gelijktijdig voorkomende exemplaren dezer species.

Bij vergelijking met een 5-tal authentieke exemplaren van *melophilus*, welke ik van Dr. Hartert en Mr. Witherby uit Engeland ontving, kwam ik tot de conclusie, dat voornoemde vogels, waarvan ik er eenige verzamelde, inderdaad tot den Engelschen vorm gerekend moeten worden.

Ten einde absoluut zeker van mijn zaak te zijn, zond ik eenige dezer vogels aan Mr. H. F. Witherby, den bekenden auteur van het *Practical Handbook of British Birds*, te Londen en ontving van hem de stellige verzekering, dat deze Roodborstjes tot de subspecies *melophilus* behooren. De Engelsche ornithologen wisten tot heden niet, dat de ten hunnet broedende Roodborst-vorm zoo ver Oostwaarts

trekt en nog betrekkelijk zoo laat in den trek-tijd (o.a. 13 April 1922, Houthem, Zuid-Limburg) bij ons wordt waargenomen.

Aan de hand van het nu deskundig getermineerde *melophilus*-materiaal (4 stuks uit Limburg en uit Overijsel) en de authentieke Engelsche vogels (5 stuks), heb ik de overige Roodborstjes mijner collectie onderzocht en kom tot de slotsom, dat de volgende vangsten van dezen vorm uit Limburg bekend zijn: ♂ 22 Sept. 1908, Swalmen, ♂ 4 Oct. 1908, Swalmen, ♂ en ♀ 16 Oct. 1910, Swalmen, sexe ? 8 Nov. 1905, Roermond, ♂ 10 Maart 1922, ♀ ? 25 Maart 1924, ♀ 31 Maart 1922, ♂ 5 April 1924, en ♂ 13 April 1922, allen van Houthem.

Of deze vorm ook in den winter in Limburg voorkomt, is nog niet vastgesteld kunnen worden.

Fam.: PRUNELLIDAE.

GENUS: PRUNELLA Vieill. 1816.

94. *Prunella modularis modularis* (L.) Bastaardnachttegaal. — Volksn.: Heggemusch, Hekmusch, Blauwmenneke en Hoeffluter (om Weert). Duitsch: Heckenbraunelle. Fransch: Traine-buisson.

Standvogel. In voor- en najaar meestal talrijk doortrekkend. Broedt algemeen door de geheele provincie.

Ook in de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 262) en België (Dubois. N. R. d. O. p. 203) een gewone broedvogel.

Fam.: TROGLODYTIDAE.

GENUS: TROGLODYTES Vieill. 1807.

95. *Troglodytes troglodytes troglodytes* (L.) Winterkoning. — Volksn.: Keuninkske.

Duitsch: Zaunkönig. Fransch: Roitelet. Algemeen voorkomende standvogel evenals

in de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 262) en in België (Dubois. N. R. d. O. p. 199).

GENUS: CINCLUS Borkh. 1797.

96. *Cinclus cinclus aquaticus* Bechst. Waterspreeuw van Midden- en West-Europa. Duitsch: Wasserschmätzer. Fransch: Merle d'eau.

Zeldzame broedvogel, welke tot nu toe als zoodanig slechts werd waargenomen op enkele plaatsen in het Geuldal tusschen Valkenburg en Gulpen en naaste omgeving.

Den Heer H. Nillesen komt de eer toe dezen voor Limburg en voor geheel ons land neuen broedvogel als zoodanig te hebben vastgesteld. In zijn collectie bevinden zich een ♀ en 2 jonge ♂♂ met nest, welke in Mei 1913 in de omgeving van Gulpen werden buitgemaakt en wel de vlugge jongen (er waren er 4) op 1 Mei en het ♀ op 18 Mei d.a.v. Het overblijvende ♂ paarde daarna opnieuw en werd herhaaldelijk nog gezien.

Volgens den Heer Nillesen broedt de Waterspreeuw reeds sinds 1910 in genoemde omgeving. Bovendien is hem nog een andere broedplaats in dit gebied bekend (Natuurh. Gen. Jaarb. 1913. p. 148).

Het Museum van het Natuurh. Gen. in Lim-

burg, te Maastricht ontving 4 December 1919 een exemplaar der soort, hetwelk eveneens te Gulpen was verzameld (Maandblad van genoemd Genootschap, 8ste Jaargang Nos. 5—12, Dec. 1919. p. 19).

In 1920 broedde deze merkwaardige vogel nog op een andere plaats in het Geuldal, welke ik, voorzichtigheidshalve, niet noemen zal.

Ten slotte werd 4 October 1916 nog een ♂ in Limburg (volgens den Heer van Pelt Lechner, in Zuid-Limburg. Vergel. Ardea. 1917. p. 84) geschoten, hetwelk zich bevindt in het Museum der Heidemaatschappij te Arnhem (Jaarber. der Club v. Nederl. Vogelk. 1917. p. 17).

Laten wij hopen, dat de soort thans gespaard blijft, nu haar voorkomen als broedvogel eenmaal authentiek is vastgesteld, en zij niet het slachtoffer wordt van ondoordachte verzamellust.

In ons land werd deze vorm van den Water-

spreeuw ¹⁾ vóór dien slechts één maal buitge-
maakt en wel te Vlijmen in Noord-Brabant.
Dit exemplaar bevindt zich zonder jaartal of
datum in het Museum van Artis te Amsterdam
(Avifauna Neerlandica. p. 52). Vervolgens
broedde een paar dezer vogels in Mei 1913 bij
Nijmegen, alwaar een nest met vier eieren ge-
vonden werd (Jaarber. der Club v. Nederl.
Vogelk. 1914. p. 17). Ook in 1914 werd een
paartje daar ter plaatse gezien (als voren).

In de Rijnprovincie bevinden zich de naastbij
gelegen broedplaatsen dezer soort in de Eifel
aan de Inde, Perlenbach, de Ruhr, Warche,

Warchenne, Amel, Our, Kyll, Alf, Ness, Ahr
en Heresbach (le Roi. V. f. d. R. p. 278). Voor
de soort als lokaal en eerder zeldzaam dan al-
gemeen. In het arrondissement Verviers o.a.:
„Commun; il 's en trouve le long de tous les
„cours d'eau un peu importants". (L. Coop-
man. Le Gerfaut. 1921. p. 112).

¹⁾ De Noordelijke vorm, *Cinclus cinclus cinclus* (L.),
is sinds 1759 slechts vijf malen met zekerheid in ons
land geconstateerd (Avifauna Neerlandica p. 51). In de
Rijnprovincie één maal bij Geldern (le Roi V. f. d. R. p. 279)
in België twee malen bemachtigd. (Le Gerfaut 1919. p. 38
en 1922 p. 79).

Fam.: HIRUNDINIDAE.

GENUS: HIRUNDO L. 1758.

- 97. *Hirundo rustica rustica* L. Boerenzwaluw. — Volksn.: Zwelf, Schwalg en Schwarbel.
Duitsch: Rauchschwalbe. Fransch: Hironnelle de cheminée.**

Zomervogel van eind Maart of begin April
tot in October, soms November. Aankomst-
datums: 5 April 1908, Maasniel, 30 Maart 1909,
Roermond, 13 April 1910, Swalmen, 17 April
1911, Wassenberg (Rijnprovincie), 19 April
d.a.v. Roermond, 9 April 1912, Kessel, 18 April
1916, Heerlen, 14 April 1917, Heerlen, 31 Maart
1918, Valkenburg, 2 April 1919, Houthem, 30
Maart 1920, Houthem, 3 April 1921, Ulestraten,
6 April 1922, Houthem, 1 April 1923, Valken-
burg, 27 Maart 1924, St. Gerlach (gem. Hou-
them) en 28 Maart d.a.v. 3 stuks te Steijl
(Riotte) ¹⁾. Vertrekdatums: 2 November 1905,
Roermond, 7 October 1908, Roermond, 1 Octo-
ber 1909, Roermond, 27 September 1910, Roer-
mond, 10 October 1911, Roermond, 1 October
1912, Roermond, 21 October 1916, Heerlen,
10 November 1917, Roermond, 12 October 1918,
Simpelveld, 14 October 1919, Valkenburg, 2
October 1920, Houthem, 1 October 1921, Be-
melen en 5 October 1922, Houthem.

Algemeen broedend in de geheele provincie,
vooral op het platte land; minder in de steden.
Op sommige plaatsen en in sommige jaren
talrijk; gewoonlijk echter minder in aantal dan

de Huiszwaluw. Hetzelfde geldt voor de Rijn-
provincie. (le Roi. V. f. d. R. p. 171). Ook in
België algemeen. Dubois (N. R. d. O. p. 205)
sprekt van: „Commune de fin avril jusqu'au
„commencement de septembre". Mij komt deze
tijd wat al te beperkt voor.

Dat de zwaluwen plaatselijk van jaar tot
jaar soms opvallend in aantal wisselen, zal wel
verband houden met de omstandigheid, dat
deze vogels trouw naar hun vroegere broed-
plaatsen, ja dikwijls naar hetzelfde nest terug-
keeren, hetgeen o.a. in Hongarije door Béla
von Scéöts met ringproeven verricht op onge-
veer 2000 zwaluwen gedurende een reeks van
jaren, ontwijfelbaar bewezen is. ²⁾

Worden dus de vogels van een bepaald
broedgebied op den trek of in de winterkwar-
tieren zeer gedecimeerd, dan is zulks in het
volgend seizoen op de broedplaats duidelijk
merkbaar.

¹⁾ Het is wel opvallend, dat juist deze vroegste aan-
komst datums sinds 1908, vallen in het zougure en koude
voorjaar van 1924.

²⁾ Vergelijk „Die Rätsel des Vogelzuges" door Fr.
von Lucanus. 1922. p. 64.

GENUS: DELICHON Moore. 1855.

- 98. *Delichon urbica urbica* (L.). Huiszwaluw. — Duitsch: Hausschwalbe. Fransch:
Chéridon de fenêtre.**

Zomervogel van April tot September en Oc-
tober, zelden tot in November. Aankomst-
datums: 4 April 1909, Roermond, 13 April 1910,
Roermond, in 1911 en 1912 aldaar eerst in Mei,
20 April 1916, Heerlen, 1 Mei 1917, Heerlen,
14 April 1918, Valkenburg, 6 Mei 1919, Valken-
burg, 30 April 1920, Valkenburg, 1 Mei 1921,
Houthem, 15 April 1922, Valkenburg, 19 April
1923, Houthem en 26 April 1924 te Venray.
Vertrekdatums: 3 October 1908, Roermond, 22
September 1909, Roermond, 26 September 1910,
Roermond, 4, 5 en 6 November 1911 telkens
één te Roermond, 19 September 1912, Roer-
mond, 5 October 1916, Heerlen, 18 October
1917, Maastricht, 5 October 1918, Valkenburg,
16 October 1919, Valkenburg en 21 October
te Steijl (Riotte), 17 September 1920, Valken-

burg, 23 September nog een paar gezien in
hun nest te Gulpen en 5 October 1922, Hou-
them.

Broedt algemeen door de geheele provincie
van Ottersum tot Gulpen en Vaals. Op som-
mige plaatsen talrijk, op andere minder. Ook
deze soort wisselt jaarlijks op bepaalde plaat-
sen soms sterk in aantal, ja ontbreekt soms
geheel en al, zooals Riotte o.a. te Steijl consta-
teerde, alwaar de soort steeds in aantal ach-
teruit ging (Ardea. 1913. p. 92) om in 1919
zelfs geheel te verdwijnen, doch in 1923 weder
in groot aantal terug te komen.

Op vele plaatsen is de soort zeer talrijk, zoo-
als bijv. te Swalmen, Roermond, Heerlen, Val-
kenburg, Houthem enz. enz.

In de Rijnprovincie algemeen, doch in aan-

tal verminderend. Heeft in 1870—71 volgens R. Otto overwinterd in de groote werkplaatsen der Gutehoffnungshütte te Sterkrade (le Roi.

V. f. d. R. p. 174 en „Beiträge” p. 85). Ook in België algemeen. (Dubois N. R. d. O. p. 205).

GENUS: RIPARIA Forst. 1817.

99. *Riparia riparia riparia* (L.). Oeverzwaluw. — Volksn.: Eerdzwelf. Duitsch: Uferschwalbe. Fransch: Cotyle des rivages.

Zomervogel van de tweede helft van April of begin Mei, o.a. 28 April 1923 te Berg en Terblijt, tot eind September en half October, o. a. 14 Oct. 1923 en 11 Oct. 1924, Oud-Valkenburg (K. van Nistelrooy). Broedt in hollen in steile oevers, zand- en mergelafgravingen (in de laatste niet in de mergel, doch in de zand- en leemlaag, welke deze dekt). Daardoor meer lokaal verbreid. Komt evenwel zoowel in het Noorden- als in het Zuiden van Limburg plaatselijk meestal in groot aantal voor. In Zuid-Limburg door het groot aantal geschikte broedplaatsen het meest talrijk. — Waargenomen in:

Gebied I. Ik vond sinds 1915 broedkolonies te Valkenburg, Schin op Geulle, Oud-Valkenburg en Berg en Terblijt. Wijders broedt de soort te Kerkrade (Nillesen), Eis-Wittem (legsel uit 1907 in coll. Merckelbach), Gulpen (legsel uit 1917 in coll. W. Hellebrekers) enz.

Gebied II. Broedt op vele plaatsen in het Maasdal, o.a. bij Geulle, tusschen Beek en Lutterade, Asselt (H. Vallen), Kessel, Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 93) enz.

Gebied III. Een kleine kolonie aan de Swalm nabij de Duitse grens en bij Vlodrop (J. de Haan). Groote kolonies in de klei-

groeven van Belfeld en Reuver (Riotte. Ardea. 1913. p. 93).

Gebied IV. Broedkolonie te Mook (J. Vallen).

Gebied V. De Heer J. de Haan berichtte mij het voorkomen eener kleine broedkolonie (± 30 nesten), ten Zuiden van Weert.

De soort broedt op vele plaatsen in de Rijnprovincie o.a. nabij onze grens te Krickenbeck en Aachen (le Roi. V. f. d. R. p. 172) benevens te Kranenburg, Wetten, Lobberich, Wassenberg enz. (le Roi u. Freih. H. Geyr von Schweppenburg. „Beitrage. p. 85). le Roi vermeldt als tijd van aankomst: „von 10 April an bis Ende „dieses Monats, selten erst anfang Mai” etc. Ik zag in Zuid-Limburg de soort zelden vóór Mei. — Dubois (N. R. d. O. p. 205) geeft omtrent deze zwaluw voor België het volgende: „Très commun de mai (spatiëring van mij) „à fin août,” hetgeen met mijn ervaring overeenkomt. — L. Coopman (Le Gerfaut. 1921. p. 114) noemt de Oeverzwaluw voor het arrondissement Verviers „Rare. — Quelques couples „nichent le long des rivières, notamment de la „Vesdre et de la Hoëgne dans les crevasses des „murs de soutènement.” — Den 27 Januari 1912 werd te Werchter (pont de la Dyle) in België een exemplaar dezer soort waargenomen (Le Gerfaut. 1912. p. 13).

ORDO: CYPSELI. Fam.: CYPSELIDAE (APODIDAE).

GENUS: APUS Scop. 1777.

100. *Apus apus apus* (L.). Gierzwaluw. — Duitsch: Mauersegler. Fransch: Martinet noir.

Zomervogel van half April, soms nog iets vroeger, tot in Augustus, soms nog later. Aankomstdatums: 29 April 1908, Roermond (29 April, Steijl. Riotte), 16 April 1909, id. (21 April, Steijl. Riotte), 30 April 1910, id. (25 April, Steijl. Riotte), 22 April 1911, id. (26 April, Steijl. Riotte), 22 April 1912, id. (26 April, Steijl. Riotte), 11 April 1914, id. (27 April, Steijl. Riotte), 22 April 1916, Heerlen, 30 April 1917, id., 7 Mei 1918, Valkenburg, 29 April 1919, id. (30 April, Steijl. Riotte), 18 April 1920, id. (20 April, Steijl. Riotte), 22 April 1921, Houthem (29 April; Steijl. Riotte), 15 April 1922, Valkenburg (27 April, Steijl. Riotte.), 21 April 1923, Houthem (25 April, Steijl. Riotte) en 26 April 1924, Venray en Roermond.

De terugtrek begint reeds in de laatste week van Juli en duurt tot half Augustus, soms echter slechts tot het einde van de eerste week dier maand. Opvallend was een trek van 60 à 70 stuks (waartusschen Boerenzwaluwen) op

27 Augustus 1923 te Houthem. — Gewoonlijk komen nog enkele nakomers o.a. een exemplaar op 15 October 1907 te Roermond, 28 Augustus 1917 een te Houthem, 1 September 1920 drie te Hulsberg en 3 September d.a.v. nog een te Houthem.

Het is opvallend, dat bijv. in den warmen zomer van 1921 de soort te Valkenburg op 25 Juli het laatst werd gezien, terwijl in den zomer van het jaar daarop, met voortdurend regenweer, er nog trokken op 9, 13, 14, 15 en 16 Augustus in en nabij genoemde gemeente.

De soort broedt algemeen in steden en dorpen, waar grootere gebouwen staan, in kasteelen, kerken en ook wel onder de daken van niet hooge huizen o.a. te Roermond, Heerlen, Valkenburg enz.

Ook in de Rijnprovincie in wisselend aantal algemeen (le Roi V. f. d. R. p. 170). Hetzelfde geldt voor België (Dubois. N. R. d. O. p. 205) o.a. in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 114).

Afgesloten 25—XI—'24. (Wordt vervolgd).

VERLANGT U

GOED UITGEVOERD
DRUKWERK

dan is het aangewezen adres
Drukkerij en Registerfabriek
v.h. CL. GOFFIN,
Nieuwstraat 9, Tel. 45, Maastricht.

Ter Drukkerij voorh. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9,

is verkrijgbaar:

De Nederlandsche Mieren en haar Gasten

door

P. H. SCHMITZ S. J.

(146 bladzijden, met 56 figuren).

Ingenaaid fl. 1.90, gebonden fl. 2.40 per exemplaar.

Dit mooie boek is, om wille van inhoud en **stijl**, zeer geschikt als **leesboek** op Hogere Burgerscholen, Gymnasia en Kweekscholen.

Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

Van de **Jaarboeken 1911, 1915, 1916, 1918, 1919** en **1920-1923** zijn nog exemplaren te bekomen ter

Drukkerij voorh. **Cl. Goffin**,
Nieuwstraat 9, Tel. 45, Maastricht,
ad **f 2.-** per exemplaar, franco per post.

Jaarboek Mededeelingen 1911.

Inhoud:

1. Ons woordje vooraf.	7. Jos. Cremers. - De Moeras- of Zoetwaterschildpad.
2. E. Heimans. - Wat Zuid-Limburg voor de Noord-Nederlanders is.	8. J. S. Kentgens. - Door Beemd en Bosch.
3. Dr. A. J. M. Garjeanne. - Aanteekeningen over Limburgsche Levermossen.	9. J. A. Hoens. - 'n Praatje over Boomen.
4. W. C. Klein, M. I. - Verslag der Geologische Excursie te Geulem.	10. C. te S. - Honing.
5. Pasc. Schmeitz. - In Memoriam L. Meulleneers.	11. E. Hupperetz. - Floralia-Vereenigingen.
6. A. De Wever. - Wildgroeiende planten in Zuid-Limburg.	12. Verslag der Zomervergadering.
	13. Verslag der Wintervergadering.
	14. Statuten en Reglement.